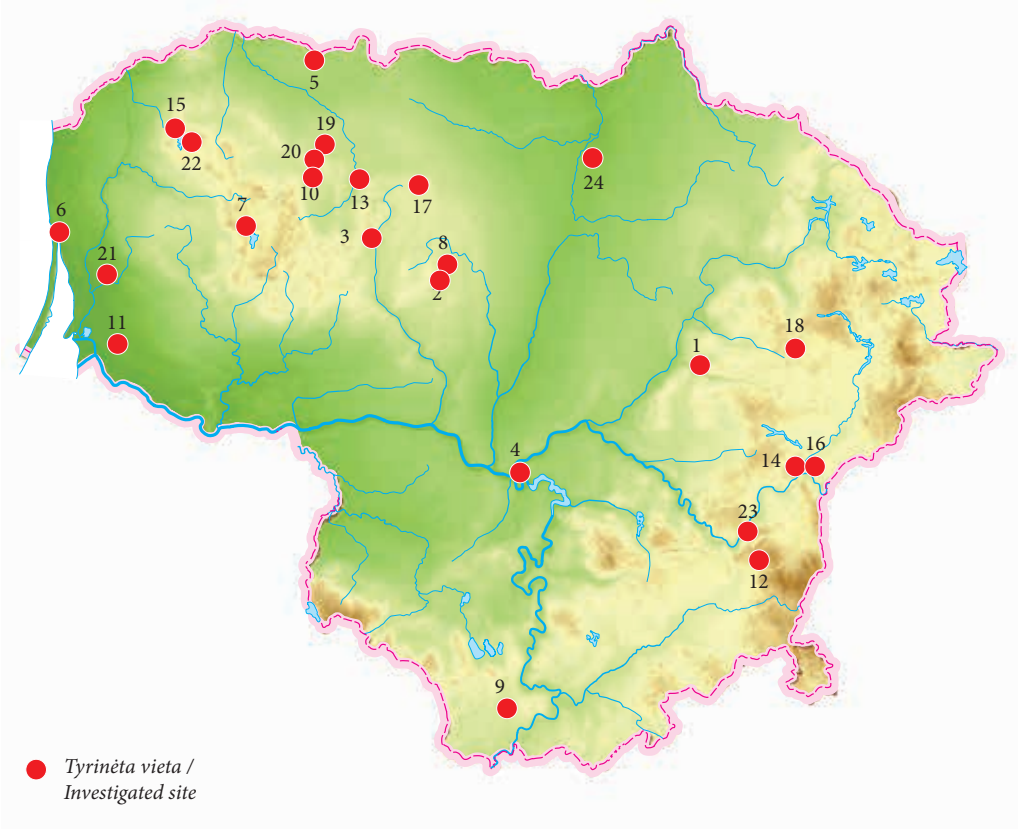
XII. Moderniųjų laikų archeologija
Modern Age Archaeology

1. *Antatilčiai*
2. *Bargailiai*
3. *Deiviai*
4. *Kaunas*
5. *Kesiai*
6. *Klaipėda (ir I)*
7. *Kliokiai*
8. *Legečiai*
9. *Leipalingis (žr. XV)*
10. *Luokė*
11. *Macikai*
12. *Migūnai*
13. *Pajuodupys*
14. *Pajusinė*
15. *Pamedžiai*
16. *Raubiškiai*
17. *Šiauliai (žr. XV)*
18. *Šnieriškėlės*
19. *Tryškiai*
20. *Ubiškė*
21. *Vanagai*
22. *Vanagai*
23. *Vilnius*
24. *Žadeikiai*

Ingrida Čičiurkaitė

II Pasaulinio karo vokiečių karių kapavietės Molėtų ir Ukmergės rajonuose

2019 m. KVGT tikrino informaciją apie II Pasaulinio karo laikų vokiečių karių palaidojimus ir ekshumavo palaikus Molėtų ir Ukmergės rajonuose. Šioje Lietuvos dalyje yra pavienių II Pasaulinio karo vokiečių karių kapaviečių, apie kurias dažniausiai sužinome tik iš vietinių gyventojų.

Molėtuose, sklype Vilniaus g. 2A tyrimai inicijuoti UKM archeologui D. Ribokui pateikus duomenų. Anot jo, šalia kelio Molėtai–Švenčionys esančioje kalvoje yra palaidoti 1944 m. Molėtuose žuvę vokiečių kariai. Apie kapavietę D. Ribokui papasakojo Molėtų gyventojas Kazys Maciulevičius, žinojęs, kad įrenginėjat dviračių taką buvo aptikti griaučiai. Siekiant tai patikrinti, 1992 m. buvo atidengta 1,5x0,5 m dydžio perkasa, kurioje rasta žmonių palaidojimų. Palaikai aptikti 1,7 m gylyje, paguldyti ant nugaros, ištiestomis rankomis ir kojomis, galva į V. Tačiau kapavietės dalis greičiausiai buvo suardyta įrengiant dviračių trasą.

1944 m. vasarą frontui priartėjus prie Molėtų, bažnyčios bokštuose pozicijas užėmė 8 vokiečių snaiperiai, kurie neleido Raudonosios armijos žvalgams priartėti prie miestelio. Į snaiperius buvo paleisti patrankų sviediniai, kurie numušė abu bažnyčios bokštus ir visus snaiperius. Sode prie bažnyčios buvo dislokuotas vokiečių transporto dalinys, parapijos klojimuose buvo laikomi arkliai. Tarybiniai kariai įvertino, kokios pajėgos sutelktos aplink bažnyčią, ir iškvietė du bombonešius. Vienas jų bombas mėtė Inturkės gatvėje, kitas bombardavo teritoriją prie sankryžos, kur ir vyko kapavietės paieškos darbai. Buvo sunaikintos vokiečių transporto priemonės, kuro, šaudmenų ir maisto atsargos. Žuvo daug vokiečių karių, kurie, anot K. Maciulevičiaus, palaidoti prie Avilčių esančiame miškelyje. Netekusios atsargų likusios vokiečių pajėgos pasitraukė iš Molėtų.

Šioje vietoje esančioje kalvelėje 810 m^2 plote ištirta 10 šurfų, iš viso 20,7 m^2. Įžemis – geltonas žvyras, vietomis pereinantis į raudoną molį, pasiektas 10–65 cm gylyje. Atidengti 6 palaikai, palaidoti 0,7–1,2 m gylyje. Nustačius, kad kapuose 1, 6 palaidotos moterys ir vaikas kape 4, palaikai užfiksuoti ir neiškelti. Įkapių, karstų fragmentų ar kitokių radinių neaptikta.

2019 m. KVGT gavo informacijos, kad **Šnieriškėlėse** (Molėtų r. Čiulėnų sen.), Gintarui Rudėnui priklausančiame sklype yra II Pasaulinio karo vokiečių kario kapavietė. Sklypo savininko žmona Virgina Rudėnienė papasakojo, kad kareivį laidojo vyro senelis ir kaimynas bei vyro tetos. Apie kario žūties aplinkybes informacijos neišliko, laidojant dalyvavę žmonės užsiminė tik apie kario identifikacinį žetoną, kad karys turėjo šeimos nuotrauką ir kažkokius

1 pav. Šnieriškėlės, kapas 1. I. Čičiurkaitės nuotr.
Fig. 1. Šnieriškėlės, burial 1

2 pav. Antatilčiai, kapas 2, medalikėlis su grandinėle. I. Čičiurkaitės nuotr.

Fig. 2. Antatilčiai, burial 2, a medal with a chain

3 pav. Šnieriškėlės, kapas 1, skeveldrinis sužalojimas ir spinduliniai lūžiai dešinėje kaukolės pusėje. I. Čičiurkaitės nuotr.

Fig. 3. Šnieriškėlės, burial 1, a shrapnel injury and radiating cracks on the skull's right side

dokumentus (juos slėpė kaimynas) ir kad buvo jaunas, maždaug 21–22 m., šviesių plaukų ir gražių bruožų.

Šioje vietoje atidengta 4,8 m^2 dydžio perkasa, aptikti vieno II Pasaulinio karo vokiečių kario palaikai. 15–20 cm gylyje fiksuotas įžemis – geltonas smėlis, kuriame 80 cm gylyje esančioje duobėje atidengti žmogaus griaučiai (1 pav.). Mirusysis palaidotas su batais, greta aptikta uniformos fragmentų: sagų, kabliukų, diržo reguliatorius. Daiktai bus perlaidoti su palaikais.

VDK atstovas Lietuvoje Kazimieras Orlauskas gavo informacijos, kad **Antatilčiuose** (Ukmergės r., Žemaitkiemio sen.), Piliakalnio g. 22 sklype, priklausančiame Algiui Augūnui, įkasinėjant stulpus tvorai aptiktas žmogaus kaulas ir metalinė bato pasaga. Kaimo gyventojai žinojo, kad kažkur greta minėtos sodybos yra palaidoti du vokiečių karininkai, žuvę 1944 m. vasarą, tačiau tiksli kapo vieta nebuvo žinoma, todėl atsitiktinai apardyta.

Šioje vietoje ištirta 3,4 m^2 ploto perkasa, atkasti 2 II Pasaulinio karo vokiečių karių palaikai. Įžemis – rudas molis fiksuotas 30 cm gylyje. 50–55 cm gylyje atidengti dviejų žmonių palaikai, paguldyti vienas greta kito. Mirusieji laidoti su uniformomis. Kario identifikacinis žetonas, varinis žiedas ir medalikėlis (2 pav.) atiduoti tyrimų užsakovui – VDK. Ekipuotės fragmentai bus perlaidoti su palaikais.

Ekshumavimo darbų metu Ukmergės ir Molėtų rajonuose ištirta 12 bendro maždaug 29 m^2 dydžio perkasų. Atidengti ir ekshumuoti 3 II Pasaulinio karo vokiečių karių palaikai. 30–45 m. amžiaus vyrų skeletuose fiksuoti perimortaliniai lūžiai ir skeveldriniai sužalojimai – mirties priežastis (3 pav.). Taip pat fiksuoti su fiziniu krūviu susiję pakitimai ir dantų taisymo atvejai. Ekshumuoti palaikai bus perlaidoti Vilniaus Vingio parko karių kapinėse.

Second World War German military cemeteries in Molėtai and Ukmergė Districts

In 2019, the KVGT exhumed the remains of 3 Second World War German soldiers in Molėtai and Ukmergė Districts (Fig. 1). 12 trenches, roughly 29 m^2 on average, were excavated. The remains belong to 30–45 year-old males. Perimortem fractures and shrapnel injuries, i.e. the causes of death, were identified on

the skeletons (Fig. 3). Load-related changes and dental work were also identified. Isolated items belonging to the individuals were found in the burials: a military identification tag, a copper ring, and a medal (Fig. 2).

Ingrida Čičiurkaitė

II Pasaulinio karo vokiečių karo belaisvių kapinės Vilniuje, Rudens g. 29

2019 m. KVGT tęsė 2018 m. pradėtus II Pasaulinio karo vokiečių karo belaisvių kapinių lokalizavimo ir palaikų ekshumavimo darbus Vilniuje, Rudens g. 29, inicijuotus VDK (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 575–577). 195-oji vokiečių karo belaisvių stovykla įkurta 1944 m. rugpjūčio 20 d., nors pirmieji belaisviai paimti per sunkius liepos 7–13 d. mūšius su Raudonosios armijos, Armijos Krajovos ir tarybinių (daugiausia žydų tautybės) partizanų daliniais, joje apgyvendinti jau nuo 1944 m. liepos 13 d. (Verkelis A., *Kas sugriovė Vilnių*, V., 2015, p. 30). Anot V. Tininio, 1945 m. 195-ajame lageryje mirė 282 žmonės, iš jų net 189 – nuo distrofijos. Mirę šios stovyklos karo belaisviai palaidoti 3 kapinėse: 1) tarp Olandų ir Rudens (buvusio Auksinio Rago) gatvės, šalia žydų kapinių (tai buvo pagrindinės kapinės); 2) naujųjų Rasų kapinių teritorijoje, šalia Sukilėlių, Geležinės ir Ribiškių gatvių; 3) Naujojoje Vilnioje, Verbų gatvėje, šalia katalikų kapų (Tininis V., *Vokietijos ir jos sąjungininkų karo belaisviai Lietuvoje 1944–1949 m.*, V., 2014, p. 256). Ekshumavimo darbai vyko pirmojoje vietoje.

1949 m. gegužės 19 d. akte rašoma, kad kapinės neaptvertos, kapai nepažymėti. Jose palaidoti 146 karo belaisviai, o kapinės užima 600 m^2 plotą. Iki 1950 m. lapkričio 30 d. čia palaidoti 146 karo belaisviai, daugiausia vokiečių tautybės (taip pat mirusiųjų sąraše įrašyti 5 austrų, 7 lenkų, 1 prancūzų, 1 rumunų, 1 čekų tautybės kariai). Kartu su jais palaidoti 7 belaisviai, mirę specialiosios ligoninės 2652 5 skyriuje. Pagal archyvinius duomenis, kapinėse turi būti palaidoti 153 vokiečių karo belaisviai. Tų pačių metų pabaigoje dokumentuose minima, kad kapinės užima 240 m^2 plotą, nebuvo prižiūrimos, neaptvertos, nėra pažymėtos, kapų kauburėliai apnykę (*LYA*, f. K–8, ap. 2, b. 2, l. 1–11). Tačiau šiuo atveju archyvinių dokumentų duomenys nesutampa, pateikiami skirtingi kapinių plotai, nors visų dokumentų schemose ir planuose žymimos 6 eilės, o kiek nuošaliau 7-oji, kur buvo palaidoti 7 mirusieji, atvežti iš specialiosios ligoninės. 1958 m. komisijai nustačius, kad kapinės nesaugomos ir neprižiūrimos, nepaisant ant dokumentų ranka užrašyto sprendimo „palikti“, buvo sunaikintos.

Kapinės lokalizuotos ir palaikai ekshumuoti 262,2 m^2 dydžio plote. Po paviršiniu sluoksniu pasiektas įžemis – žvyras. R – aukščiausioje kapinių dalyje jis nuo 10 iki 55 cm gylyje, V – žemiausioje kapinių dalyje fiksuojamas maždaug 50 cm gylyje. Paviršiniuose sluoksniuose aptikta XIX–XX a. retų buitinės keramikos ir stiklo fragmentų bei 7 XVII–XVIII a. monetos: 3 Jono Kazimiero šilingai, 1 Pavelo I kapeika ir 1 Augusto III grašis. Ekshumuoti 137 II Pasaulinio karo vokiečių karo belaisvių palaikai. Kapai aptikti 0,3–1,35 m gylyje nuo esamo paviršiaus. Mirusieji laidoti be daiktų. Šalia palaikų rastos kelios uniforminės sagos, kniedė ir diržo reguliatoriai, drenažiniai vamzdeliai. Du mirusieji buvo palaidoti su sidabriniais kryželiais (1 pav.), 5 individai palaidoti karstuose (2 pav.).

Apibendrinant antropologinius duomenis, palaikai yra 15–45 m. amžiaus vyrų. 10 individų amžius nenustatytas (pagal antropologinius